

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธวิภาษวิธี”

เขียนโดย จินตา จันทรแก้ว

พระจัตรงค์ อาจารย์สุโภ, ดร.¹

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาสารวุธ ญาณโสภณ²

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

PhraJaturong Ajarasuphoo Dr.

and Phramaha Sarawut Yanasobhano

รับบทความ	09/09/2022
แก้ไขบทความ	23/11/2022
ยอมรับบทความ	05/01/2023

บทนำ

หนังสือเรื่อง “พุทธวิภาษวิธี” เขียนโดย จินตา จันทรแก้ว เนื้อหา มีจำนวน 6 ส่วน โดยผู้เขียนมีการค้นคว้าจากข้อมูลปฐมภูมิ ทุตติยภูมิ จากเอกสาร ตำราวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2532 มีจำนวน 143 หน้า

สรุปสาระสำคัญ

เนื้อหาในหนังสือ “พุทธวิภาษวิธี” เขียนโดย จินตา จันทรแก้ว มีประเด็นที่น่าสนใจคือ

- 1) พุทธวิภาษวิธี
- 2) อินเดียมัยพุทธกาล: ศาสนาและปรัชญา
- 3) ปฏิทิจสมุปบาทแห่งพุทธปรัชญา
- 4) พุทธศาสนากับปรัชญา
- 5) พุทธปรัชญาโดยสังเขป
- 6) อภิปรัชญากับพุทธธรรม และมีอักษรย่อ ชื่อคัมภีร์ คัมภีร์ ภาคผนวก มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

1. พุทธวิภาษวิธี

นายโรแลนด์ ฮอลล์ (Roland Hall) ผู้เขียนบทความเรื่อง dialectic ให้แก่สารานุกรมปรัชญา (Encyclopedia of Philosophy) สรุปความหมายของวิภาษวิธี (dialectic) ออกมาเป็น 8 อย่างด้วยกัน คือ 1) กรรมวิธีปฏิเสธหรือหักล้างคำกล่าวของคู่สนทนา โดยที่ให้เห็นถึงความหมายที่จะทำมาใน

¹ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

² คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of religion and philosophy Mahamakut Buddhist University.

เชิงตรรกศาสตร์ 2) การหาอิทธิพลแบบตบตา 3) กรรมวิธีวิเคราะห์หรือจำแนกเชิงตรรกะจากลักษณะทั่วไปสู่ชนิดหรือประเภท 4) การตรวจสอบบทสรุปสุดท้าย โดยการใช้เหตุผลพิจารณาตามลำดับจากสมมติฐานหรือกรณีเฉพาะอย่าง 5) การหาเหตุผลเชิงตรรก หรือการถกเถียงโดยใช้ญาติติ(ประพจน์) ที่มีลักษณะเป็นความอาจจะเป็นหรือที่ยอมรับกันแล้ว 6) การวิจารณ์เหตุผลลวง โดยชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งของเหตุผลที่ไม่สามารถก้าวไปถึงสิ่งที่เป็นอูตตระวิสัย 7) ตรรกศาสตร์ 8) การพัฒนาความคิดหรือความจริงตามหลักของเหตุผลโดยวาทะ (thesis) ปฏิวาทะ (antithesis) และสัมวาทะ (synthesis) ในโลกตะวันตกคือเซโน แห่งเอเลอา (Zeno of Elea) ได้ชื่อว่าเป็นผู้ค้นพบวิชาวิธี (dialectic) เป็นคนแรกจากการใช้ข้อถกเถียงที่เรียกกันว่า “ปฏิทัศน์” (paradox) หักล้างแนวคิดเรื่องความเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนที่และความว่างเปล่า

ฮอลล์พุทธวิภาวิธี มีลักษณะที่ 1 และ 6 คือยึดแนวตรรกและการวิจารณ์เหตุผลลวง โดยชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งกันของเหตุผล พุทธวิภาวิธีจึงเป็นความพยายามที่จะแก้ไขทรรศนะการขัดแย้งกันนี้ โดยการเปิดเผยให้เห็นถึงข้อบกพร่องที่แอบแฝงอยู่ในแนวทรรศนะเหล่านั้น พุทธศาสนิกายมาธยมิกะ (Mādhyaṃika Buddhism) หรือศูนยวาท (concept of Sunyata) ได้นำมาใช้ตลอดเวลา โดยเรียกชื่อว่า ประสังคิกะ (reductio ad absurdum) คือ การที่พระพุทธองค์ทรงนิ่งไม่ตอบปัญหาประเภทอภิปราย 16 ข้อ ปัญหานั้นจัดเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีแบบอย่างที่แตกต่างกัน ทั้งหมดจึงมี 16 ข้อ ตัวอย่างเฉพาะกลุ่มแรก 1) โลกเป็นนิรันดรหรือ 2) โลกไม่เป็นนิรันดรหรือ 3) โลกทั้งเป็นนิรันดรและไม่เป็นนิรันดรหรือ 4) โลกไม่ใช่ทั้งเป็นนิรันดรและไม่ใช่ทั้งไม่เป็นนิรันดรหรืออาการที่พระพุทธองค์ทรงนิ่งของพระพุทธองค์ทำให้สาวกรุ่นหลังหรือแม้แต่ักปราชญ์ปัจจุบันงุนงงไปตาม ๆ กัน

ศาสตราจารย์มูรติ แห่งพาราณสี มีความเห็นว่า บางทีพระพุทธองค์จะทรงตระหนักถึงความขัดแย้งอย่างไม่มีที่สิ้นสุดของปัญหาเหล่านี้และทรงแก้ปัญหเหล่านี้โดยอาศัยทรรศนะวิจารณ์ที่เหนือกว่าวิชาวิธีก็ถือกำเนิดขึ้นมา ดังนั้น เกียรติภูมิของการค้นพบพุทธวิภาวิธี ซึ่งเกิดขึ้นมานานกว่าโลกตะวันตกจะรู้จักสิ่งนี้ต้องเป็นของพระพุทธองค์ ข้อยืนยันว่าพระพุทธองค์ทรงบรรลุถึงระดับสูงยิ่งตามปรัชญาและพระองค์ได้ให้คำตอบแล้ว คำตอบนี้เท่านั้นที่เป็นได้สำหรับผู้เข้าใจประสบการณ์อย่างลึกซึ้ง ถ้าพระพุทธองค์จะทรงตอบ “รับ” หรือ “ปฏิเสธ” ขึ้นมาพระองค์ก็จะกลายเป็นพวกทิวาทะที่ทรงติเตียนมาแล้วในที่อื่น ๆ

นาคารชุน เป็นนักปราชญ์พุทธมหายานที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอประเด็นเรื่องวิชาวิธีและประเด็นเรื่องศูนยวาท พระนาคารชุนสรุปว่าการที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตอบก็เพราะว่าความจริงสูงสุดอยู่เหนือความคิดนึกของมนุษย์โดยสิ้นเชิง นาคารชุนจึงได้ยกเอาปัญหาทั้ง 16 ข้อมาวิจัยอย่างละเอียดแล้วสรุปในที่สุดว่า การที่จะอธิบายใด ๆ เกี่ยวกับความจริงสูงสุดบนพื้นฐานของปัญหาใด ปัญหาหนึ่งใน 16 ข้อนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะแต่ละข้อมีความขัดแย้งกันทางเหตุผลและประสบการณ์โดยสิ้นเชิงนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้น

โดยสรุป ไดอะแลคติกของนาคารชุนที่โด่งดัง โครงสร้างประสังคะ (reductio ad absurdum) มีอยู่ 4 แบบด้วยกัน

1. S is P เช่น มีปรโลก
2. S is not P เช่น ไม่มีปรโลก
3. S is and is not P เช่น มีปรโลกและไม่มีปรโลก
4. S is neither P nor is not P เช่น มีปรโลกก็ไม่ใช่ ไม่มีปรโลกก็ไม่ใช่

ทฤษฎีทางปรัชญาในยุคนี้จึงถูกประสังคะของท่านนาคารชุนเล่นงานเสียย่อยยับไปหมด เพราะผู้ใดจะสร้างทฤษฎีใด ๆ ขึ้นมาก็หาพ้นจากโครงสร้างข้างบนไม่ได้ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีเหตุภาพ (Causality) 1) ผลออกมาจากเหตุของตนเอง 2) ผลเกิดจากเหตุภายนอก 3) ผลเกิดจากเหตุของตนเองและเกิดจากเหตุภายนอก 4) ผลเกิดจากความบังเอิญคือไม่มีเหตุ

อาจารย์ผู้พัฒนาและสืบต่อวิชาวิธี ได้แก่ 1) นาคารชุน ได้แต่งอรรถกถาอธิบายคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาสูต แต่ทฤษฎีทางปรัชญาส่วนมากของท่านปรากฏอยู่ในคัมภีร์มูลยมกการิกา หรือที่รู้จักกันในชื่อ มายมศาสตร์ 2) ภาววิเวกหรือภาวยะ งานเขียนของท่านคือ มหายานกรตล-รัตน-ศาสตร์ เป็นต้น 3) จันทรกิริติ 4) ศานติเทวะ

2. อินเดียสมัยพุทธกาล: ศาสนาและปรัชญา

ประเทศอินเดียขณะอุบัติการณ์ของพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกักราชนั้น อยู่ในสภาพการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมี 16 แคว้น แต่รัฐที่มีอำนาจจริง ๆ ได้แก่ แคว้นมคธ โกศล วัชชี วังสะ และอวันตี การปกครองส่วนมากเป็นระบอบราชาธิปไตย แต่ก็มีหลายรัฐที่มีระบบการปกครองแบบสამัคคีธรรม มีสภาเรียกว่า สันฐาคารเป็นที่ประชุมของรัฐ ในเรื่องของศาสนาและปรัชญา นอกจากพวกพราหมณ์ซึ่งยึดคัมภีร์พระเวทเป็นหลักแล้ว เกิดมีนักคิด นักศาสนาประกาศลัทธิคำสอนเป็นจำนวนมาก มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ปริพาชก อาชีวก อเจลก มุนี ชฎิล ฯลฯ แต่ละสำนักล้วนยืนยันว่าลัทธิของตนเท่านั้นถูก ส่วนของอื่นผิด ก่อให้เกิดการถกเถียงโต้แย้งกันอย่างรุนแรง อาจกล่าวได้ว่าเกิดวิกฤตการณ์ทางวิญญาณ (spiritual crisis)

ปรัชญาและศาสนาแห่งพระเวท ประมาณ 1,500 ปี ถึง 600 ปี ตั้งแต่ชาวอารยันตั้งรกรากในประเศอินเดีย โดยพราหมณ์เป็นใหญ่ ถืออำนาจทางศาสนา โดยคัมภีร์พระเวทประกอบด้วย 1) กุคเวท เป็นคำฉันท์ อ่อนหวานและสรรเสริญเทพเจ้า 2) สามเวท เป็นคำฉันท์สวดในพิธีถวายน้ำโสม 3) ยชุรเวท เป็นคำร้อยแก้วอธิบายถึงพิธีกรรมต่าง ๆ 4) อถรรพเวท เป็นบทอาคม เพื่ออำนาจให้เกิดความสุขสวัสดิและสำหรับให้ร้ายแก่ศัตรู แนวความคิดในยุคพระเวท เกี่ยวกับเทพเจ้าแม้จะมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปนิยมน แนวโน้มดังกล่าวจึงเป็นแม่บทของปรัชญาอุปนิษัทหรือเวทานตะในยุคต่อมา เทพเจ้าในคัมภีร์พระเวทส่วนใหญ่เป็นธรรมชาติที่ยกฐานะขึ้นเป็นเทพเจ้า เช่น ทยาอุส เทพเจ้าแห่งท้องฟ้า และปฤถิวี เทพเจ้าแห่งพื้นดิน สุริยะคือ พระอาทิตย์ ในด้านสังคมวรรณะทั้ง 4 ได้ก่อตัวขึ้นอย่างช้า ๆ

ปรัชญาอุปนิษัทเป็นบทสรุปของพระเวทและมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เวทานตะ (เวท + อนาคต) ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาพระเวท แต่อุปนิษัทมีหลายคัมภีร์ด้วยกัน แต่ทุกคัมภีร์มีจุดมุ่งหมายเป็นอันเดียวกัน คือ ต้องการประกาศลัทธิเทวนิยมหรือเอกนิยม โดยสอนถึงว่า ทุกคนมีวิญญาณหรืออัตตา (อาตมัน) อันเป็นอมตะและแก่นแท้ของชีวิต และสิ่งนี้แหละเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิญญาณสากลคือพรหมัน วิญญาณนี้ไม่มีเบื้องต้น เป็นอยู่ชั่ววันรันตร มีอยู่ทุกแห่งหน รู้ทุกอย่างและบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พระพุทธศาสนามีได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากอุปนิษัทซึ่งยึดอัตตาเป็นหลักแต่พระพุทธศาสนาประกาศสอนยึดหลักเหตุปัจจัยซึ่งเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปในธรรมชาติเป็นหลัก พระพุทธศาสนาที่ยอมรับสิ่งใด ๆ ที่อ้างว่าเป็นความจริงจากธรรมเนียมหรือประเพณี กลุ่มสมณะหรือนักคิดนักศาสนาอิสระมีครูทั้ง 6 ปุณณกัสสปะ มัคชลิโคสาล อชิตเกสสัมพล ปุรุทกัจจายนะ สญชัย เวลล์ภูบุตร ระบบปรัชญาฮินดู 6 ลัทธิ คือ นยายะ, ไว เศษิกะ สางขยะ โยคะ ปูรว มีมางสา และอุตตรมีมางสา

3. ปฏิจจสมุปบาทแห่งพุทธปรัชญา

พระพุทธศาสนามีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ อยู่ตรงที่มีหลักเหตุผลหรือปฏิจจสมุปบาทเป็นแก่นหรือหัวใจ เอกภพถือว่าเป็นระบบเหตุ-ผล ทั้งหมด โดยมีกฎเหตุ-ผล ทำงานอยู่ในธรรมชาติทุกอย่าง พระพุทธองค์ทรงค้นพบการทำงานของพลังเหตุ-ผลนี้ในธรรมชาติด้วยพระองค์เอง มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทฤษฎีเหตุผลทางพระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับแนวทฤษฎีที่ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่เกี่ยวข้องกับพื้นหลังเท่า ๆ กับแนวทฤษฎีที่ว่า เหตุการณ์ทุกอย่างถูกกำหนดไว้อย่างเข้มงวด แนวทฤษฎีหลังนี้มีชื่อเฉพาะว่า นียติวาท (determinism, ลัทธิกำหนดอย่างเข้มงวด) ตรงกันข้ามกับอนียติวาท (indeterminism, ลัทธิความบังเอิญ) ปฏิจจสมุปบาท มีลักษณะเป็นตถตา (ภาวะที่เป็นอย่างอื่น) อวิตถตา (ภาวะไม่คลาดเคลื่อนไปได้) อนัญญตถตา (ภาวะที่ไม่เป็นอย่างอื่น) และอิทัปปัจจยตา (ภาวะที่มีอันนี้ ๆ เป็นปัจจัย)

4. พุทธศาสนากับปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” ในภาษาไทยมีชื่อว่า Philosophy โดยใช้การบัญญัติศัพท์ให้ตรงกัน ในปรัชญาในอินเดียเรียกว่า ทศน หรือทศนะซึ่งหมายถึงการอยากเห็นความจริงทั้งหมด วิทยาศาสตร์และปรัชญาพยายามแสวงหาความจริงตามแนวพุทธปัญญาหรือเหตุผล แต่ศาสนาเป็นเรื่องของแบบแผนหรือทางดำเนินชีวิต วิทยาศาสตร์พยายามที่จะรู้ข้อเท็จจริงของสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ปรัชญาพยายามที่จะรู้ทั้งปรากฏการณ์และสิ่งที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ เป็นต้น ปรัชญามีหน้าที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่ละสาขามาจัดให้เป็นโลกทัศน์อันสมบูรณ์และเป็นหนึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ศาสตราจารย์ ชยติเลเก มีความเห็นว่าพระพุทธศาสนาดั้งเดิมไม่ควรพิจารณาว่าเป็นระบบอภิปรัชญาแต่เป็นข้อสมมติฐานที่พิสูจน์ได้ ซึ่งค้นพบโดยพระพุทธเจ้าตลอดระยะเวลาการทำการพิสูจน์ทดสอบของครูในสำนักต่าง ๆ พระพุทธองค์ทรงประกาศว่าในการแสวงหาธรรมชาติของความจริงพระองค์ได้ทรงค้นพบกฎของเหตุ-ผลหรือ ธมมกฎฐิตตา ธมมนิยามตา หรือธมมตา ด้วยความรู้แจ้ง หรือกฎ

ของเหตุ – ผล (cause and effect) ที่ทำให้พระองค์ทำลายกิเลสได้หมดสิ้นและบรรลุอิสรภาพ (วิมุตติ) การปฏิบัติของพระพุทธศาสนามีจุดที่ควรเน้นอีกจุดหนึ่งก็คืออาการที่พระพุทธเจ้าทรงไม่พยากรณ์อภัยกตปัญหา ดร.กฤษณะ (Kalupahana) มีความเห็นว่า อาการหนึ่งของพระพุทธเจ้า เนื่องจากความจำกัดของประจักษ์นิยม คือ อินทรีย์ของมนุษย์จำกัดมากกว่าความสามารถของ Concept ที่จะพัฒนาความจริงเชิงอรรถวิสัย

5. พุทธปรัชญาโดยสังเขป

พุทธปรัชญาในที่นี้หมายถึง ลักษณะแนวความคิดที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ลักษณะพิเศษของปรัชญาอินเดียคือปรัชญาและศาสนาแยกกันไม่ออก หรืออีกนัยหนึ่งเรายอมรับว่าพุทธศาสนามีโลกทัศน์เป็นของตนเอง พุทธปรัชญาเกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศศาสนาและปรัชญาของพราหมณ์และสมณะในสมัยนั้น จึงเป็นธรรมดาว่าระบบปรัชญาของพระพุทธเจ้าย่อมต้องได้รับอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมากมาย ภาษา ศัพท์ และสำนวน ตลอดจนความหมายของสิ่งต่าง ๆ ย่อมต้องนำมาใช้เพื่อพัฒนาให้เป็นระบบชัดเจน อย่างเป็นที่ทราบกันอยู่ คำว่า ธรรม นิพพาน อรหันต์ล้วนเป็นภาษาที่ใช้จนแพร่หลายก่อนแล้วทั้งนั้น พุทธปรัชญาไม่ยอมรับสิ่งใด ๆ ที่อ้างว่าจริงหรือถูกต้องจากธรรมเนียมหรือประเพณี ในจึงก็สูตรมีการพูดถึงศาสนา 4 แบบ 1 ใน 4 นั้นคือการแสวงหาเหตุผลโดยตรรกศาสตร์ในแง่กาลามสูตร ญาณวิทยา ความรู้ที่เกิดขึ้นเรียกว่า โภธิ หรือการหยั่งรู้ เป็นการมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จึงเป็นเครื่องมือสูงสุดในเรื่องญาณวิทยา แต่ พุทธปรัชญาถือว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามหลักธรรมชาติหรือเหตุผล (ธมฺมา) หาใช่เรื่องอภินิหารหรือนอกเหนือธรรมชาติไม่ ลักษณะจริยศาสตร์ มี 2 แนวด้วยกันคือ ฆราวาสธรรมและสมณธรรม ทฤษฎีจริยศาสตร์ความจริงมีการกำหนดลักษณะความดีและความชั่ว โดยคำนึงถึงแรงกระตุ้นและผลที่จะเกิดตามมา มากกว่าถือเป็นเรื่องหน้าที่ หนึ่งหน้าที่หลักของบุคคลก็คือความพยายามเพื่อจะบรรลุสิ่งที่ดีที่สุด เมื่อบุคคลได้บรรลุความดีสูงสุดแล้วความสมบูรณ์ทางจริยธรรมกลายเป็นธรรมชาติในตัวบุคคลนั้นทันที (สีลวา โหติ โน จ สีลมโย.)

6. อภิปรัชญากับพุทธธรรม

อภิปรัชญาเป็นสาขาสำคัญในวิชาปรัชญา อภิปรัชญาหรือ Metaphysics หมายถึงทฤษฎีหรือทฤษฎีที่มีลักษณะซับซ้อนเหนือความเข้าใจ คำว่า Metaphysics เกิดขึ้นโดยบังเอิญคือ ผู้จัดพิมพ์ข้อเขียนของอริสโตเติล พบผลงานชิ้นนี้ซึ่งยังไม่มีชื่อและอยู่ถัดจากข้อเขียนเรื่องฟิสิกส์ก็เลยตั้งชื่อว่า Metaphysics แปลว่า ผลงานถัดจากฟิสิกส์ แต่ก็มีผู้สันนิษฐานอีกนัยหนึ่งว่า คำว่า ฟิสิกส์ ในภาษากรีก แปลว่า ธรรมชาติ คือ สิ่งที่เราเรียกกันว่าวิทยาศาสตร์กายภาพในปัจจุบัน อีกคำหนึ่งคือ ภาววิทยา (ontology) ในสมัยโบราณใช้ในความหมายเดียวกันกับอภิปรัชญา ภาววิทยา หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีอยู่จริงแท้ (pure being) กล่าวคือ สิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่แท้ ๆ อันแตกต่างจากสิ่ง ซึ่งเปลี่ยนแปลงขอบเขตของอภิปรัชญา มีประเด็นคือ 1) จักรวาลวิทยา 2) การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเป็นเจ้า 3) พระพุทธเจ้ากับปัญหาอภิปรัชญา เช่น อภัยกตปัญหา หรือปัญหาเกี่ยวกับโลกทรรศนะทั่ว ๆ ไป

ที่เกี่ยวกับกฎเหตุ - ผล ปัญหาเกี่ยวกับตัวตนหรืออัตตา (อาตมัน) ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาอภิปรัชญาของพระพุทธเจ้าคือ แนวทรรศนะแบบปฏิจจสมุปบาทหรืออทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นแนวปรากฏการณ์วิทยาคือ ให้พิจารณาคูณ ๑ ว่ากำลังเกิดขึ้นโดยไม่เอาแนวโน้มหรือทรรศนะดั้งเดิมของตนเข้าไปเกี่ยวข้องซึ่งจะทำให้มองเห็นธรรมชาติแท้ ๆ อันมีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขังและอนัตตา ในทรรศนะของพระพุทธเจ้าจึงเป็นข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้และเป็นปัญญาญาณที่จะทำให้ข้ามพ้นจากทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง เพราะเป็นแนวทรรศนะที่มีขึ้นเพื่อเป็นเสมือนแพนำไปสู่เป้าหมายอีกฝั่งหนึ่งเท่านั้น มิให้ยึดแพคือแนวทฤษฎีนั้นไว้อีกต่อไป

ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากหนังสือเรื่อง “พุทธวิภาษวิธี” เขียนโดย จินดา จันท์แก้ว มีข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ

1. จุดเด่น

หนังสือเล่มนี้เป็นเล่มกระตัดรัดมาก และชื่อหนังสือได้สื่อให้เห็นต่อประเด็นการใช้เหตุผลว่าพุทธปรัชญามีประเด็นอย่างไรบ้าง หนังสือเล่มนี้มีประเด็นการใช้เหตุผลหรือรูปแบบของการอ้างเหตุผลของพุทธปรัชญาที่มีต่อประเด็นอื่น ๆ ไม่เพียงแต่ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงวิภาษวิธีของพุทธปรัชญาเป็นอย่างไรเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงให้เห็นถึงพื้นฐานสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาทดั้งเดิมอีกด้วย อย่างไรก็ตามผู้เขียนยังได้นำเสนอบางประเด็นของแนวคิดของนักปรัชญาหรือบุคคลตะวันตกและตะวันออก โดยเชื่อมโยงถึงประเด็นอื่น ๆ ร่วมกันในการอ้างเหตุผลและมีการอ้างอิงงานในรูปแบบของการใช้ภาษาบาลีเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงทำให้เห็นถึงแก่นสารของเนื้อหาของคัมภีร์ว่าเป็นอย่างไรอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

โดยชื่อของหนังสือเล่มนี้เป็นเสมือนการมุ่งนำเสนอประเด็นเรื่อง “พุทธวิภาษวิธี” แต่ในหนังสือมีการนำเสนอประเด็นอื่น ๆ ด้วยเป็นจำนวนมากกว่าประเด็นพุทธวิภาษวิธีเฉพาะ ทำให้เห็นได้ว่าขาดความเป็นเอกภาพของหนังสือ แต่หนังสือเล่มนี้อาจเป็นเพียงการรวบรวมนำเสนอประเด็นทางด้านพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็นไปได้ โดยใช้ชื่อเรื่องให้มีความน่าสนใจดึงดูด หนึ่งในเรื่องหลักก็คือ ประเด็นพุทธวิภาษวิธี

ดังนั้น หากสามารถขยายประเด็นเชื่อมโยงกับประเด็นการใช้เหตุผล (วิภาษวิธี) ของนาคคารชุนเพิ่มเติมให้มากยิ่งขึ้น จะสามารถเห็นถึงความเชื่อมโยงเสริมส่งต่อประเด็นวิภาษวิธีหรือการใช้เหตุผลทางพุทธปรัชญาว่าเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามในอนาคตควรมีการสืบค้นว่ามีการให้เหตุผลโดยอาจแยกประเด็นเฉพาะในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกว่ามีลักษณะพิเศษอย่างไรเพิ่มเติม อาจจะเสริมส่งประเด็นเรื่องวิภาษวิธีหรือการใช้เหตุผลในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือมหายานเป็นอย่างไรเพิ่มเติม ปัจจุบันมีงานวิชาการจำนวนหนึ่งได้ทำวิจัยเรื่องแนวนี้ เช่น ประพันธ์ ศุภษร (2557) ได้เขียนเรื่อง “การอธิบายธรรมด้วยหลักเหตุผลในคัมภีร์อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก” ประพันธ์ ศุภษรและสมควร นิมมวงค์

(2551) รายงานวิจัยเรื่อง “การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก” และสุเชาวน์ พลอยชุม (2558) เรื่อง “การวิเคราะห์การใช้เหตุผลในพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นต้น ดังนั้น ในภายภาคหน้าต่อไป ผู้เขียนในยุคหลังอาจสามารถต่อยอดเพิ่มเติมต่อไปได้อีกมากยิ่งขึ้นจากแนวทางหนังสือเล่มนี้

เอกสารอ้างอิง

จินดา จันทร์แก้ว. (2532). **พุทธวิภาษวิธี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพันธ์ ศุภษร. (2557). **รายงานการวิจัยเรื่อง การอธิบายธรรมด้วยหลักเหตุผลในคัมภีร์อรรถกถา**

พระสุตตันตปิฎก. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพันธ์ ศุภษร และสมควร นิยมวงศ์. (2551). **รายงานการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์การใช้เหตุผลใน**

พระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชุม. (2558, มกราคม - มิถุนายน). **การวิเคราะห์การใช้เหตุผลในพุทธปรัชญาเถรวาท**.

วารสารบัณฑิตศาสตร์ มจร, 13 (1), 23-35.